

SZABÓ LŐRINC

(1900-1957)

A Nyugat második nemzedéke a századforduló táján született, a forradalom bukása után került az irodalom középpontjába. Babitsék is úgy tekintettek rájuk, mint az ő kezdeményeik folytatására; általában formakultúrájukon is érződik, hogy a Nyugat költőitől tanultak verselni, s Babitstól, Tóth Árpádtól; Kosztolányitól indulva találták meg saját hangjukat. Nem egy közülük művészi nagyságban felemelkedett a mesterekig. Költőként is, műfordítóként is az egyik legjelentékenyebb volt közöttük Szabó Lőrinc.

A húszas években kifejezetten baloldalinak számított, a negyvenes években kifejezetten jobboldalinak. Ha költészetét vallatjuk, lehetetlenség akár ide, akár oda sorolni. Oly mértékben ridegen pesszimista, oly rossz véleménnyel van emberről is, világról is, hogy semmiféle politikai törekvés nem tud vele mit kezdeni. Talán egész költészetünkben nincs még egy ennyire hitetlen, semmiben sem bízó, aki szakadatlanul figyel-boncolja önmagát is, de saját lelki életében is csak lesújtót talál. Úgy látja, hogy az élet értelmetlen és kegyetlen, s ebben az életben ő maga is kegyetlen, nem tud feloldódni az emberi kapcsolatokban. Még a szerelem is kíméletlen élet-halál küzdelem, és ha véget ér, akkor nem múló gyász.

És mindezt a ridegséget, reménytelenséget, szomorúságot annyi finomsággal, oly sok színnel, nemegyszer oly sok gyöngéd kedvességgel tudja költészetté varázsolni, és ráadásul költészetéből úgy árad a kultúra szeretete, hogy az olvasó már maga se

tudja, hogyan is érezzen az egyszerre oly riasztó és oly vonzó költő iránt. (De emberi egyénisége is ilyen vegyesen volt egyszerre vonzó és riasztó; annyi kedvesség és annyi rosszindulat kavardott benne, hogy egyszerre váltott ki ismerőseiből ellentétes érzelmeket.)

Ősei református prédikátorok voltak, az apja mozdonyvezető. Tehát igen szerény módból küzdötte fel magát rendkívüli műveltségéig, amelyhez nagy nyelvismeret is tartozott. Miskolcon született, de iskoláit Debrecenben végezte. A nagy iskolai kultúrájú városban ragadta el a műveltség szeretete. A hosszú termetű, szemüveges, kócos fiatalember onnét érkezett Budapestre, ahol előbb gépészmérnöknek indult, majd átiratkozott a bölcsészkarra, és vegyesen tanult minden megtanulhatót, hogy azután hátat fordítson az egyetemeknek, és elmenjen újságírónak. Már egyetemista korában olyan verseket írt, hogy feltűnik a Nyugat körében, Babits felismeri benne a bontakozó jelentékeny költőt. Babits lesz a szellemi nevelője. A nagy korkülönbség ellenére egy ideig jó barátok, de idővel elhidegülnek. Szabó Lőrinc nehezen tud jó barát lenni. Ellentétes tulajdonságai már ifjúkorban kiderülnek. De az indulás kitűnő. Huszonkét éves korában első verseskötetének (Föld, erdő, Isten) már irodalmi sikere van. Majd Babits és Tóth Árpád maguk mellé veszik harmadiknak a fiatal költőt, hogy együtt fordítsák le Baudelaire költői életművét, A romlás virágait, a világirodalom egyik legnagyobb hatású verseskönyvét. A Babits Mihály-Tóth Árpád-Szabó Lőrinc-féle magyar Baudelaire a magyar irodalmi kultúra egyik nagy jelentőségű értéke, nincs irodalmi műveltség nálunk az ismerete nélkül.

Itt indul el erőteljesen Szabó Lőrinc műfordítói útja. Soha többé nem hagyja abba az idegen költők tolmácsolását, számára művészi izgalom minél hívebben és minél formahívebben elmondani magyarul, ami a világban bármely nyelven elhangzott. S ehhez megvan óriási nyelvismerete, verselméleti felkészültsége és beleélőképessége. Így lesz a magyar irodalom egyik legnagyobb életművű műfordítója, a magyar olvasó világirodalmi kultúrájának segítője. Műfordítói színvonalban egyenrangú Babitscsal, Tóth Árpáddal, Kosztolányival, csak általában hívebb tolmács náluk is, és még Kosztolányinál is több verset fordított.

A húszas évektől Az Est-lapok munkatársa. Jól használható újságíró, de szenved a szerkesztőségi robottól. Igaz, szenved mindentől; ha mást csinálna, azt is jól csinálná, és attól is szenvedne. Utálkozva néz maga körül. Ellenségesnek tudja az egész ellenforradalmi világot, amelyben él, de nem szereti Az Est-lapok liberális polgári körét sem. Ezért hat ebben az időben baloldalibbnak, mint amilyen valóban volt. Igazában anarchista, akinek semmi sem jó. Éles szemmel figyeli, hol talál rosszat, embertelent, csúnyát - és ahová néz, ott láthat is. És amit lát, versben fejezi ki. Nem érzelmeket fogalmaz. Alapérzelme az utálkozás, és ezt az értelem eszközeivel fejezi ki. Szabó Lőrinc az ész költője. De közben lángoló szerelmes verseket ír: egy szerelmében mindent követelő, tudatosan önző férfi szakadatlanul izzó szenvedélyét fogalmazza meg.

De azért a korai versekben még néha felcsendül az idillikus hang, a természet iránti elragadtatás,

olykor még az ünnepélyesség is, mint a hajdani protestáns gályarabok emlékét idéző nagy költeményben, a Testvérsiratókban. Később egyre több a lázongás, a megvetés, a reménytelen menekülni akarás. Nem szereti a várost, amelyben él, de semmi köze a faluhoz. Egy időben városellenessége miatt a népiek közel érezték magukhoz. Tévedtek: Szabó Lőrinc legurbánusabb költőink egyike, igazi nagyvárosi entellektüel, aki ott érzi rosszul magát, ahol éppen van.

Lázongása merőben individualista, valójában senkihez sem tartozik, és mivel harcához sehol sem találhat társakat (mert a társakat nem tudja elviselni), tehát keresi a módot, hogy egyáltalán élni tudjon. Így jut el a kiábrándult kiegyezés törekvéséhez. Legjellemzőbb kötetében, a Különbékében ezt a kibékülő élethelehetőséget keresi (1936). Individualista polgár, aki olykor a magánéletben véli megtalálni a megnyugvást; ez időben kelnek kisiáról, a családi otthonról szóló megragadóan szép Lóci-versek.

Világnézeti magányosságából következik, hogy a politikai törekvések között sohasem tud igazán különbséget tenni. És amikor a német fasizmus megerősödik, azt hiszi, ez hozhat megoldást a társadalmi problémákra. Amikor pedig a Felvidék és Erdély visszacsatolásakor behívják katonának, fellángol benne a nacionalizmus, és azt képzei - mint oly sokan akkor -, hogy Magyarország német fasiszta pártfogás mellett afféle közép-európai nagyhatalom lehet: észre sem véve, hogy az imperialista szándékú Magyarország valójában gyarmata lesz a féktelen német imperializmusnak. Így sodródott világnézeti

talajtalansága folytán Szabó Lőrinc a magyar középosztály jelentékeny részével együtt a fasizmusba.

A felszabadulás után jó időre volt szüksége, hogy magához térjen. Az új irodalompolitika tudta, milyen nagy költő, és időt, módot adott magára találásához. Világnézetileg ugyanúgy nem azonosult soha az új világgal, mint ahogy idegen volt a régiben is. De újrakezdhetette. És a kezdeteknél kezdte, megírva élete egyik főművét: saját útjának lírai ábrázolását a kisgyermekkortól, az emlékektől az emberré érésig. Ezzel, a Tücsökzenével lépett vissza az irodalomba, hogy ezután példátlanul gazdag műfordítói tevékenységet fejtsen ki. Új verseinek hangja egyre szelídebben szomorú. És végül következett egy nagy gyászélmény: meghalt egy asszony, akihez huszonöt évnyi szerelem fűzte. Az ő emlékére írta meg A huszonhatodik év című szonettciklust, amely talán a legszebb, legszívhezszólóbb alkotás Szabó Lőrinc egész gazdag életművében. Itt a gyász feloldja a ridegséget; a szomorúság remekműve ez. Végző könyve volt, megjelenésekor (1957) már maga is súlyos beteg volt, nemsokára meg is halt.

Élete végző évében megkapta a Kossuth-díjat. Jól ismertük hibáit, bűneit, de megbecsültük benne a nagy költőt. Mert az volt. Ha világnézetileg biztosabb talajon áll, ha emberségesebb, ő lehetett volna a közelmúlt évtizedek legnagyobb magyar költője. A tehetsége megvolt hozzá. Csak az erkölcsi alap hiányzott. Így csak a század egyik nagy költője lett a legnagyobbak mögött.

Hegedűs Géza:
A magyar irodalom arcképcsarnoka.